

CAUZELE ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

septembrie 2008

Durata excesivă a procedurilor. Termen rezonabil. Dreptul la un proces echitabil – art. 6 alin (1) din Convenție

Caracterul rezonabil al duratei procedurii trebuie să fie apreciat în lumina circumstanțelor cauzei și cu trimitere la următoarele criterii: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantei și al autorităților competente, precum și miza litigiului pentru reclamantă. Nu se circumscrie termenului rezonabil perioada de nouă ani, două luni și douăzeci și șapte de zile pentru trei grade de jurisdicție datorată exclusiv instanțelor interne (termene de judecată de cincisprezece luni, refacerea dosarului dispărut după un an, citarea corespunzătoare a reclamantei în Canada după doi ani și trei luni), întârzierile de mai multe luni provocate de reclamantă neputând acoperi întârzierea acumulată între 1994-2003, imputabilă autorităților, cu consecința nesocotirii dispozițiilor art. 6 alin. (1) din Convenție: *încălcare*.

Cauza *BERCARU împotriva României*,
cererea nr. 8870/02,
hotărârea din 16 septembrie 2008^{*)}

În cauza *Bercaru împotriva României*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a III-a), într-o cameră compusă din: Josep Casadevall, președinte, Elisabet Fura-Sandström, Corneliu Bîrsan, Egbert Myjer, Ineta Ziemele, Luis López Guerra, Ann Power, judecători, și de Santiago Quesada, grefier de secție, după deliberarea din Camera de consiliu din data de 26 august 2008, pronunță următoarea hotărâre, adoptată la această dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află cererea (nr. 8870/02) îndreptată împotriva României de către dna. Maria Bercaru («reclamanta»), cu dublă cetățenie, română și

^{*)} Traducere de *Cătălina Constantin*, consilier juridic, Agenția pentru Dezvoltare Regională Vest.

canadiană, care a sesizat Curtea la 29 iunie 2001, în baza art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale («Convenția»).

2. Reclamanta a fost reprezentată de dna Anca Angelica Andrei, avocat în Constanța. Guvernul român («Guvernul») a fost reprezentat de agentul său, dl. Răzvan-Horațiu Radu.

3. La 23 mai 2007, Curtea a decis să comunice cererea Guvernului. De asemenea, a decis să examineze în același timp fondul cererii și admisibilitatea acesteia [art. 29 alin. (3)].

ÎN FAPT

Circumstanțele cauzei

4. Reclamanta s-a născut în 1942 și locuiește în Montreal.

5. La 27 august 1993, mama reclamantei a introdus o acțiune civilă împotriva nepoatei sale, A.M., pentru anularea unui contract de vânzare-cumpărare cu privire la un apartament încheiat la 3 aprilie 1986 între părinții reclamantei și A.M. La 9 septembrie 1993, mama reclamantei a murit, iar reclamanta a continuat acțiunea.

6. La 14 septembrie 1993, executorul judecătoresc a confirmat existența unei acțiuni cu privire la apartament, iar la 13 octombrie 1993 reclamanta a comunicat lui A.M. să nu intre în apartament, întrucât conținea bunuri moștenite de la părinții săi.

7. În 1994, la o dată neprecizată, ea a introdus și o plângere penală împotriva lui A.M. Conform reclamantei, nu a primit niciun răspuns la scrisorile sale din partea Parchetului.

8. La 9 noiembrie 1994, reclamanta și-a completat acțiunea civilă, cerând anularea contractului de vânzare-cumpărare pentru vicierea consimțământului. Ea a susținut că A.M. i-a indus părinții în eroare, convinsându-i că îi va îngriji până la moarte, pentru ca astfel să îi vândă apartamentul.

9. La 21 decembrie 1994, Judecătoria Câmpina a respins acțiunea reclamantei, ca fiind introdusă de o persoană lipsită de capacitate procesuală activă.

10. Reclamanta a introdus apel. Cele cinci ședințe desfășurate între 22 martie 1996 și 29 mai 1998 au fost amânate

datorită lipsei confirmării de primire a citațiilor comunicate reclamantei în Canada. Între 26 iunie 1998 și 31 mai 1999, procedura a fost suspendată pentru absența nejustificată a părților.

11. La 31 mai 1999, reclamanta a solicitat redeschiderea procedurii. Conform reclamantei, la 17 decembrie 1999, procedura a fost suspendată din nou, iar la 13 octombrie 2000 a solicitat redeschiderea procedurii. Reclamanta și-a exprimat dorința de a fi citată la adresa din Canada.

12. La 19 aprilie 2001, judecătorii responsabili de arhivele instanței l-au informat pe președintele Tribunalului Prahova despre dispariția dosarului și necesitatea refacerii acestuia. Dintre cele șapte ședințe desfășurate între 4 mai 2001 și 6 martie 2002 pentru refacerea dosarului, două au fost amânate la cererea reclamantei.

13. La 25 aprilie 2002, Tribunalul Prahova a admis apelul reclamantei și a casat hotărârea primei instanțe, păstrând cauza pentru rejudecare. Această hotărâre a fost confirmată la 12 septembrie 2002 printr-o hotărâre definitivă pronunțată de Curtea de Apel Pitești.

14. În rejudecare, dintre cele șaptesprezece ședințe desfășurate între 22 mai 2002 și 27 iunie 2003, trei au fost amânate la cererea reclamantei.

15. La 30 iunie 2003, Tribunalul Prahova a admis în parte acțiunea reclamantei și a declarat contractul de vânzare-cumpărare parțial nul. În ceea ce privește motivul referitor la prescripție, instanța a considerat că termenul limită de trei ani trebuia să fie calculat din 1993, atunci când a murit mama reclamantei, iar nu de la data contractului de vânzare-cumpărare, din moment ce reclamanta aflase de acest contract abia în 1993.

Pe fond, instanța a considerat că lipsa de discernământ a tatălui reclamantei, în timpul executării contractului de vânzare-cumpărare, fusese confirmată de un raport medical, însă nu existau date medicale de natură psihiatrică suficiente pentru a stabili capacitatea mentală a mamei reclamantei cu privire la înțelegerea conținutului legal și a consecințelor contractului.

16. La 16 septembrie 2003, Curtea de Apel Pitești, printr-o hotărâre definitivă, a admis recursul a lui A.M. și, în consecință, a respins acțiunea reclamantei ca fiind prescrisă. Instanța a observat că, în conformitate cu art. 3 și art. 9 din Decretul nr. 167/1958, termenul de prescripție pentru anularea contractului de vânzare-cumpărare expirase, cel târziu la trei ani după o perioadă de optsprezece luni de la data la care contractul fusese executat.

17. Reclamanta a utilizat două căi extraordinare de atac, introducând acțiuni pentru anularea și revizuirea hotărârii definitive din 16 septembrie 2003, însă la 10

decembrie 2003, respectiv la 27 februarie 2004, Curtea de Apel Pitești a respins aceste acțiuni ca nefondate.

18. La o dată neprecizată, A.M. a notificat reclamantei de cel puțin două ori să delege o persoană în România să ridice bunurile din apartament, din moment ce reclamanta fusese evacuată, ori, dacă nu se conformează A.M. va vinde bunurile respective și îi va plăti reclamantei contravaloarea acestora.

ÎN DREPT

I. Cu privire la pretinsa încălcare a art. 6 alin. (1) din Convenție în privința duratei procedurii

19. Reclamanta s-a plâns de faptul că durata procedurii fusese incompatibilă cu cerința „termenului rezonabil”, prevăzută la art. 6 alin. (1) din Convenție, care prevede după cum urmează:

„Orice persoană are dreptul la judecarea (...) într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță (...) care va hotărî (...) asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil (...).”

20. Guvernul a contestat acest argument, considerând cauza destul de complexă, în special pentru că, pe de o parte, reclamanta alesese să fie citată în Canada, ceea ce mărise termenele de citare la aproximativ șase luni, iar, pe de altă parte, rapoartele medicale cu privire la părinții decedați ai acesteia trebuiau să fie realizate și depuse la dosarul cauzei.

21. Reclamanta nu a fost de acord.

22. Perioada care urmează a fi luată în considerare a început la 20 iunie 1994, atunci când România a ratificat Convenția. Cu toate acestea, în aprecierea caracterului rezonabil al termenului curs după acea dată, trebuie să se țină seama de stadiul procedurii la acel moment.

Perioada în cauză s-a încheiat la 16 septembrie 2003. Astfel, a durat nouă ani, două luni și douăzeci și șapte de zile pentru trei grade de jurisdicție.

A. Cu privire la admisibilitate

23. Curtea observă că această plângere nu este în mod vădit neîntemeiată în sensul art. 35 alin. (3) din Convenție. De asemenea, Curtea constată că nu există niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, cererea a fost declarată admisibilă.

B. Cu privire la fond

24. Curtea reiterează că acest caracter rezonabil al duratei procedurii trebuie să fie apreciat în lumina

circumstanțelor cauzei și cu trimitere la următoarele criterii: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantei și al autorităților competente, precum și miza litigiului pentru reclamantă [a se vedea, între altele, cauza *Frydlender împotriva Franței* (GC), nr. 30979/96, § 43, CEDO 2000-VII].

25. Curtea nu consideră că subiectul cauzei este complex și observă perioadele de inactivitate substanțiale pentru care Guvernul nu a prezentat nicio explicație satisfăcătoare și care se datorează instanțelor interne. Acestea au avut nevoie până și de cincisprezece luni pentru a stabili ședințe de judecată (a se vedea supra, § 10).

26. În ceea ce privește dispariția dosarului, Curtea consideră că responsabilitatea aparține în întregime autorităților. Mai mult decât atât, instanțele au avut nevoie de cel puțin un an pentru refacerea dosarului (a se vedea § 12 de mai sus).

27. În plus, Curtea remarcă o întârziere de aproximativ doi ani și trei luni cauzată de incapacitatea instanței de a cita reclamanta în mod corespunzător în Canada. Este o abordare constantă a Curții faptul că un reclamant nu poate fi învinuit de faptul de a fi profitat pe deplin de resursele acordate de legislația națională în apărarea intereselor sale (a se vedea, *mutatis mutandis*, cauza *Yağcı și Sargın împotriva Turciei*, hotărârea din 8 iunie 1995, Seria A nr. 319-A, § 66). Cu toate acestea, este adevărat că această amânare poate să fi fost imputabilă parțial reclamantei care insistase să fie citată în Canada, cu toate că fusese reprezentată în cadrul procedurii de avocați care locuiau în România. Alături de Guvern, Curtea remarcă faptul că atunci când reclamanta a ales să fie citată în România, perioadele de notificare pentru ședințe au fost în mod semnificativ mai scurte.

28. Prin urmare, Curtea consideră că, în timp ce reclamanta era răspunzătoare pentru întârzieri de mai multe luni, întârzierea acumulată între 1994 și 2003 era imputabilă, în cea mai mare parte, autorităților.

29. Curtea a constatat în mod frecvent încălcări ale art. 6 alin. (1) din Convenție în cauze care ridicau aspecte similare celui din prezenta cauză (a se vedea cauza *Frydlender*, precitată).

30. După examinarea tuturor probelor înaintate acesteia, Curtea consideră că Guvernul nu a evidențiat niciun fapt sau argument în măsură să o convingă a ajunge la o concluzie diferită în prezenta cauză. Având în vedere considerațiile mai sus-menționate și jurisprudența sa în materie, Curtea consideră că în cazul de față durata procedurii era excesivă și nu îndeplinea cerința „termenului rezonabil”.

În consecință, a fost încălcat art. 6 alin. (1).

II. Cu privire la pretinsa încălcare a art. 13 din Convenție

31. Reclamanta s-a plâns, în temeiul art. 13 din Convenție, de faptul că nu primise niciun răspuns din partea Parchetului referitor la plângerea penală introdusă la Parchetul Câmpina în 1994 împotriva lui A.M. și că instanțele îi pierduseră dosarul. La 14 decembrie 2007, în cadrul observațiilor sale ca răspuns la observațiile Guvernului, ea s-a plâns, de asemenea, de lipsa căilor interne de atac prin care să reclame durata nerezonabilă a procedurii.

32. Curtea consideră că plângerea cu privire la pierderea dosarului ar trebui să fie examinată din punctul de vedere al art. 6 alin. (1) din Convenție și, întrucât a fost formulată, de asemenea, în temeiul acestui articol, va fi analizată în continuare.

33. În ceea ce privește afirmațiile reclamantei în privința plângerii penale introduse în 1994 împotriva lui A.M., Curtea consideră că, presupunând că nu existau niciun fel de căi de atac efective în prezenta cauză, cu toate că aceasta putea să fi reclamat lipsa unui răspuns în fața procurorului ierarhic superior competent, reclamanta trebuie să fie considerată a fi fost conștientă de lipsa oricăror cercetări penale efective cu mult înainte de a fi sesizat Curtea la 29 iunie 2001 [a se vedea cauza *Bayram și Yıldırım împotriva Turciei* (dec.), nr. 38587/97, 29 ianuarie 2002]. Dacă reclamanta nu conștientizase această situație până în 2001, Curtea consideră că acesta era rezultatul propriei neglijențe. Mai mult decât atât, reclamanta nu a reușit să demonstreze existența circumstanțelor specifice care ar fi putut să o împiedice să respecte termenul limită prevăzut la art. 35 alin. (1) din Convenție.

34. În ceea ce privește lipsa căilor interne de atac în privința duratei procedurii, Curtea remarcă faptul că acest capăt de cerere se referă la procedura care s-a încheiat la 16 septembrie 2003. Prin urmare, a fost formulat la peste șase luni de la încheierea situației în cauză.

35. Rezultă că această parte a cererii este în afara termenului limită de șase luni și trebuie să fie respinsă în conformitate cu art. 35 alin. (1) și (4) din Convenție.

III. Cu privire la alte pretinse încălcări ale Convenției

36. Reclamanta s-a plâns, în temeiul art. 6 alin. (1), că nu avusese acces la o instanță, din moment ce cauza sa nu fusese judecată pe fond, iar instanțele îi pierduseră dosarul. De asemenea, s-a plâns de faptul că procedura și soluția au fost injuste, că instanțele interne nu au fost

independente și imparțiale, nu reușiseră să aprecieze faptele în mod corect, și interpretaseră greșit legislația internă, că nu fusese niciodată citată, iar Tribunalul Prahova nu examinase martorii în numele său și că aceiași doi judecători se pronunțaseră cu privire la cele două căi extraordinare de atac.

37. În plus, reclamanta invocă o încălcare a art. 3 în privința părinților săi, a art. 8 din cauza privării de domiciliul său din România aflat în apartamentul părinților acesteia, a art. 14 din cauza privării de apartamentul în cauză, luând în considerare faptul că se căsătorise în Canada și că părinții acesteia fuseseră foarte bolnavi, precum și a art. 1 din Protocolul nr. 1, în măsura în care procedura nu îi permisesse să își recupereze apartamentul și toate bunurile deținute de aceasta, moștenite de la părinții săi, care, în cele din urmă, fuseseră furate de către A.M.

De asemenea, reclamanta s-a întemeiat pe art. 7, art. 17 și art. 34 din Convenție, iar la 14 decembrie 2007, s-a întemeiat pe art. 2 din Protocolul nr. 4, art. 3 din Protocolul nr. 7, precum și pe art. 1 din Protocolul nr. 12.

38. După luarea în considerare cu atenție a pretențiilor reclamantei în lumina tuturor probelor aflate la dispoziția sa, Curtea constată că, în măsura în care problemele în cauză intră în competența sa, acestea nu relevă nicio aparență de încălcare a drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție sau de protocoalele sale.

39. Rezultă că această parte a cererii trebuie să fie declarată inadmisibilă, ca fiind în mod manifest nefondată, în aplicarea art. 35 alin. (3) și (4) din Convenție.

IV. Cu privire la aplicarea art. 41 din Convenție

40. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

41. Reclamanta a solicitat suma de 40.000 euro cu titlu de prejudiciu material, reprezentând jumătate din valoarea apartamentului și a proprietății moștenite de la părinții săi. De asemenea, reclamanta a solicitat suma de 20.000 euro cu titlu de prejudiciu moral.

42. Guvernul a contestat pretenția cu titlu de prejudiciu material pe motiv că nu putea fi constată nicio legătură

de cauzalitate între prejudiciul respectiv și durata nerezonabilă pretinsă a procedurii. În plus, Guvernul a considerat că suma solicitată cu titlu de prejudiciu moral era prea ridicată.

43. Curtea nu distinge nicio legătură de cauzalitate între încălcarea constatată și prejudiciul material pretins; prin urmare, respinge această pretenție. Cu toate acestea, consideră că reclamanta trebuie să fi suferit un prejudiciu moral în ceea ce privește încălcarea constatată. Statuând în echitate, Curtea acordă suma totală de 2.000 euro cu acest titlu.

B. Cheltuieli de judecată

44. De asemenea, reclamanta a solicitat suma de 3.300 euro pentru cheltuieli de judecată, repartizată după cum urmează: 3.033,87 euro pentru onorariile avocaților și 239,68 euro pentru taxe poștale. Aceasta a depus facturi pentru plata onorariilor mai multor avocați și pentru rapoartele de expertiză, precum și pentru taxe poștale.

45. Guvernul a contestat aceste pretenții pe motiv că nu putea fi constată nicio fel de legătură de cauzalitate între plata onorariilor a cinci avocați și prezenta cauză, că reclamanta nu depusese contractele de asistență juridică încheiate cu acești cinci avocați și că acele contracte de asistență juridică încheiate cu alți doi avocați nu fuseseră semnate de aceștia din urmă.

46. În conformitate cu jurisprudența Curții, un reclamant este îndreptățit la rambursarea cheltuielilor de judecată numai în măsura în care s-a demonstrat că acestea au fost efectuate în mod real și necesar și erau rezonabile în ceea ce privește quantumul. În prezenta cauză, având în vedere informațiile aflate la dispoziția sa și criteriile mai sus-menționate și realizând o evaluare pe o bază echitabilă, așa cum impune art. 41 din Convenție, Curtea acordă reclamantei suma de 1.000 euro cu titlu de cheltuieli de judecată.

C. Dobânzi

47. Curtea hotărăște să aplice majorările de întârziere echivalente cu rata dobânzii pentru facilitatea de credit marginal practică de Banca Centrală Europeană, la care se vor adăuga trei puncte procentuale.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. Declară cererea admisibilă în ceea ce privește durata excesivă a procedurii, și inadmisibilă pentru rest;

2. Hotărăște că a fost încălcat art. 6 alin. (1) din Convenție;

3. Hotărâște

a) că statul pârât trebuie să plătească reclamantei, în termen de trei luni de la data la care hotărârea rămâne definitivă în conformitate cu art. 44 alin. (2) din Convenție, suma de 2.000 euro (două mii euro), la care se adaugă orice sumă care poate fi datorată cu titlu de impozit, în ceea ce privește prejudiciul moral;

b) că statul pârât trebuie să plătească reclamantei, în același termen de trei luni, suma de 1.000 euro (o mie euro), la care se adaugă orice sumă care poate fi datorată cu titlu de impozit, în ceea ce privește cheltuielile de judecată;

c) că sumele mai sus-menționate vor fi convertite în moneda națională a statului pârât la cursul de schimb aplicabil la data reglementării;

d) că, începând de la data expirării termenului amintit de trei luni și până la momentul efectuării plății, această sumă va fi majorată cu o dobândă simplă, a cărei rată este egală cu rata dobânzii pentru facilitatea de credit marginal practică de Banca Centrală Europeană, la care se vor adăuga trei puncte procentuale;

4. Respinge cererea reclamantei de reparație echitabilă pentru rest.

Redactată în limba engleză, apoi comunicată în scris, la data de 16 septembrie 2008, în aplicarea art. 77 alin. (2) și alin. (3) din Regulament.

Santiago Quesada

Grefier

Josep Casadevall

Președinte

Aplicabilitatea art. 6 constituirii de parte civilă. Acces la instanță. Refuzul instanțelor de a accepta constituirea de parte civilă în procesul penal. Audiere ca martor. Dreptul la un proces echitabil – art. 6 din Convenție

Reclamanta, care a fost audiată atât de parchet cât și de instanță fără a formula o cerere expresă de constituire ca parte civilă, asistată de avocat la parchet, care nu a contestat modul de audiere al acesteia, și prezintă personal în fața instanței fără a invoca posibilitatea de a fi reprezentată de avocat în instanță, nu poate invoca ulterior constituirea sa ca parte civilă, deoarece instanța a examinat calitatea reclamantei de martor, fără ca

aceasta să se opună. De altfel, chiar înainte de desfășurarea procesului penal, reclamanta a fost parte într-un litigiu civil care viza anularea contractului de vânzare-cumpărare, în cadrul căruia ar fi putut cere repararea prejudiciului pe care pretinde că l-ar fi suferit, situație în care dispozițiile art. 6 alin. (1) din Convenție au fost respectate: *neîncălcare*.

Cauza LAMARCHE împotriva României,
cererea nr. 21472/03,
hotărârea din 16 septembrie 2008^{*)}

În cauza *Lamarche împotriva României*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a III-a), într-o cameră compusă din: Josep Casadevall, președinte, Elisabet Fura-Sandström, Corneliu Bîrsan, Alvin Gyulumyan, Egbert Myjer, Luis López Guerra, Ann Power, judecători și Santiago Quesada, grefier de secție, după deliberarea din camera de consiliu, de la data de 26 august 2008, a pronunțat următoarea hotărâre, adoptată la aceeași dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află cererea (nr. 21472/03) îndreptată împotriva României, de o resortisantă a acestui stat, dna. Rodica-Lulia Lamarche («reclamanta»), care a sesizat Curtea la 12 iunie 2003, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale («Convenția»).

2. Reclamanta, căreia i s-a acordat beneficiul asistenței juridice, a fost reprezentată succesiv de dle. Paulina Iacob, Felicia Ștefănescu și de dl. Gheorghe Cernăianu, acesta din urmă fiind avocat la București. Guvernul român («Guvernul») a fost reprezentat prin agentul său, dl. Răzvan-Horațiu Radu, de la Ministerul Afacerilor Externe.

3. Reclamanta invocă în special faptul că a fost privată de accesul la un tribunal, motivând că cererile sale repetate de constituire ca parte civilă în cadrul unei proceduri penale, au fost ignorate de instanțe și că, datorită acestui fapt, ea nu are nicio posibilitate de a-și vedea reparat prejudiciul pe care l-a suferit, ca urmare a faptelor penale reclamate.

4. La 15 noiembrie 2006, Curtea a decis să îi comunice Guvernului plângerile fondate pe art. 6 alin. (1) (accesul la un tribunal) și pe art. 1 din Protocolul nr. 1 la Con-

^{*)} Traducere de Gabriela Ionesi, grefier documentarist la Curtea de Apel Iași.

venție. Conform prevederilor art. 29 alin. (3) din Convenție, ea a decis în plus să examineze în același timp admisibilitatea și fondul cauzei.

ÎN FAPT

I. Circumstanțele cauzei

5. Reclamanta s-a născut în 1950 și locuiește la București.

6. La 9 august 2000, ea a depus la parchetul de pe lângă Judecătoria București, o plângere penală contra mai multor persoane, pe care le acuza că i-au vândut apartamentul împotriva voinței sale, folosind acte de identitate false.

7. Ea a introdus, de asemenea, și o acțiune împotriva lui M.P., cumpărătorul apartamentului, admisă de secția civilă a Tribunalului București care, prin hotărârea din 23 octombrie 2000, a constatat nulitatea contractului de vânzare, în care numele reclamantei figura în calitate de vânzătoare a apartamentului său. Reclamanta nu a cerut despăgubiri în cadrul acestui proces.

8. În paralel, poliția a deschis o cercetare penală cu privire la plângerea depusă de reclamantă. La 1 septembrie 2000, reclamanta a fost audiată în calitate de parte vătămată, în prezența avocatului ales.

9. La 19 septembrie 2001, prin rechizitoriul parchetului, F.L., M.P., E.Z. și S.S. au fost trimiși în judecată, la Judecătoria București, pentru complicitate la mai multe infracțiuni de fals. Reclamanta a fost menționată printre martorii acuzării.

10. La Judecătoria București au avut loc șase ședințe. Reclamanta, care a fost citată în calitate de parte vătămată, nu s-a prezentat decât la ultima ședință. Citațiile nu purtau mențiuni cu privire la constituirea de parte civilă.

În cererile de amânare, reclamanta invoca imposibilitatea de a se prezenta, datorită stării precare de sănătate și pentru că citațiile ajungeau prea târziu, fapt care nu îi permitea să se pregătească din vreme pentru ședințe.

11. La 30 noiembrie 2001, reclamanta a depus la dosar o cerere pentru eliberarea câtorva copii ale unor piese din dosar, în scopul de a-și pregăti, arăta ea, „acțiunea penală”, deoarece apartamentul ei fusese furat de inculpați.

12. La 7 februarie 2002, la cea de-a cincea ședință, instanța a constatat că, în pofida absenței reclamantei și a inculpatului F.L., procedura de citare fusese corectă și a procedat la audierea inculpaților și a martorului prezent. Ea a dispus apoi ca reclamanta să fie citată

pentru a compărea la următoarea ședință și să fie adusă sub escortă.

13. La 7 martie 2002, instanța, în complet de judecător unic, a audiat-o pe reclamantă și a decis că acesteia trebuia a fi calificată drept martor.

14. La 2 aprilie 2002, reclamanta l-a recuzat pe judecător, motivându-și cererea astfel:

„Judecătorul (...) a îndrăznit să hotărască, fără a mă consulta în prealabil, așa cum prevede legea, că eu nu aveam calitatea de parte vătămată, ci de martor. Mă opun, așa cum am făcut și în ședința de judecată, fiindcă apartamentul meu a fost furat, am cheltuit sume importante pentru a-l recupera (...) și mi se pare normal să recuperez aceste sume, constituindu-mă parte civilă. Pretind, de asemenea, și repararea prejudiciului moral. (...)”

La 3 aprilie 2002, cererea de recuzare a fost respinsă de judecătoria, hotărând într-un alt complet, printr-o încheiere care putea fi apelată odată cu apelarea hotărârii date pe fondul cauzei.

15. La ședința din 4 aprilie 2002, instanța a ascultat concluziile părților, pe fondul cauzei și a amânat pronunțarea pentru data de 11 aprilie 2002.

16. Instanța a pronunțat hotărârea la 11 aprilie 2002. Ea a concluzionat că inculpații erau vinovați de faptele pentru care erau acuzați și le-a aplicat pedepse cu închisoarea. Ea a apreciat, totuși, că nu era posibil a se dispune anularea contractului fals de vânzare, în măsura în care reclamanta nu participase la proces în calitate de parte civilă.

17. Reclamanta a formulat apel împotriva acestei hotărâri solicitând, în principal, recunoașterea calității de parte civilă și cuantificându-și cererile de reparare a prejudiciului suferit.

18. Prin încheierea de ședință din 14 august 2002, Tribunalul București a admis cererea reclamantei de a fi parte în proces, apreciind că problema de a ști dacă această cerere era întemeiată sau nu, ținea de fondul cauzei.

Tribunalul s-a pronunțat prin decizia din 16 septembrie 2002. Făcând referire la argumentele prezentate la examinarea cererii parchetului cu privire la anularea contractului fals, el a apreciat că partea vătămată era, în mod concret, notarul public, care fusese înșelat de inculpați și a fost astfel determinat să le furnizeze serviciile sale. Prin urmare, el a dispus anularea amintitului contract. În schimb, apelul introdus de reclamantă a fost respins ca nefondat.

19. Cererea de recurs introdusă de reclamantă împotriva acestei decizii a fost declarată inadmisibilă, prin

decizia definitivă a Curții de Apel București din 12 decembrie 2002, care a reținut că reclamanta, care nu participase la proces decât în calitate de martor, nu putea formula critici împotriva deciziilor pronunțate.

20. La o dată neprecizată, reclamanta a vândut unui terț apartamentul, pentru a cumpăra succesiv un al doilea apartament, mai mic, apoi două rulote, una lângă alta. În prezent, ea locuiește în cea de-a doua rulotă.

II. Dreptul și practica interne pertinente

21. Dispozițiile pertinente ale Codului de procedură penală prevăd:

Art. 14

„1. Acțiunea civilă are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului, precum și a părții responsabile civilmente.

2. Acțiunea civilă poate fi alăturată acțiunii penale în cadrul procesului penal, prin constituirea persoanei vătămate ca parte civilă.”

Art. 15

„1. Persoana vătămată se poate constitui parte civilă în contra învinutului sau inculpatului și persoanei responsabile civilmente.

2. Constituirea ca parte civilă se poate face în cursul urmăririi penale, precum și în fața instanței de judecată până la citirea actului de sesizare (...)

4. Acțiunea civilă este scutită de taxa de timbru.”

Art. 19

„1. Persoana vătămată care nu s-a constituit parte civilă în procesul penal poate introduce la instanța civilă acțiune pentru repararea pagubei pricinuite prin infracțiune.

2. Judecata în fața instanței civile se suspendă până la rezolvarea definitivă a cauzei penale.

3. De asemenea, poate să pornească acțiune în fața instanței civile persoana vătămată care s-a constituit parte civilă sau pentru care s-a pornit din oficiu acțiunea civilă în procesul penal, dar acesta a fost suspendat. În caz de reluare a procesului penal, acțiunea introdusă la instanța civilă se suspendă.

4. Persoana vătămată care a pornit acțiunea în fața instanței civile poate să părăsească această instanță și să se adreseze organului de urmărire penală sau instanței de judecată, dacă punerea în mișcare a acțiunii penale a avut loc ulterior sau procesul penal a fost reluat după suspendare. Părăsirea instanței civile nu

poate avea loc dacă aceasta a pronunțat o hotărâre chiar nedefinitivă.”

Art. 20

„Persoana vătămată constituită parte civilă în procesul penal poate să pornească acțiune în fața instanței civile, dacă instanța penală, prin hotărârea rămasă definitivă, a lăsat nesoluționată acțiunea civilă.”

Art. 22

„1. Hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă, cu privire la existența faptei, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia.

2. Hotărârea definitivă a instanței civile prin care a fost soluționată acțiunea civilă nu are autoritate de lucru judecat în fața organului de urmărire penală și a instanței penale, cu privire la existența faptei penale, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia.”

Art. 76

„1. Organul de urmărire penală sau instanța de judecată are obligația să cheme, spre a fi ascultate, persoana care a suferit o vătămare prin infracțiune (...).

2. Înainte de ascultare, persoanei vătămate i se pune în vedere ca poate participa în proces ca parte vătămată, iar dacă a suferit o paguba materială, că se poate constitui parte civilă. De asemenea, i se atrage atenția că declarația (...) de constituire ca parte civilă se poate face în tot cursul urmăririi penale, iar în fața primei instanțe de judecată, până la citirea actului de sesizare.”

22. Doctrina și practica instanțelor au stabilit că orice manifestare de voință din care rezultă neîndoielnic intenția persoanei vătămate de a obține repararea prejudiciului material suferit în urma unei infracțiuni reprezintă o valabilă constituire de parte civilă (*Ion Neagu, Drept procesual penal, Ed. Global Lex, 2002, p. 176*). Conform unei părți a doctrinei și a instanțelor, constituirea de parte civilă poate avea loc și după data citirii actului de sesizare, cu condiția ca inculpatul să nu formuleze opoziție (*op. cit., p. 175*).

23. La 3 februarie 1999, Curtea de Apel Suceava a hotărât că art. 14 din Codul de procedură penală nu viza decât repararea prejudiciului material suferit în urma unei infracțiuni, și a hotărât că, din această cauză, o reparare a prejudiciului moral putea fi solicitată de partea vătămată care nu se constituise parte civilă, o astfel de despăgubire putând fi cerută de partea interesată în orice fază a judecării în fond, fără a fi îngrădită de termenul prevăzut la art. 15 alin. (2) al aceluiași cod.